

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Георгієв Олег Олександрович

УДК 347.78:004

«ПРАВОВА ОХОРОНА КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ»

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент
Мамчур Л.В.

Рецензент: к.ю.н., доцент
Шаповалова О.І.

Миколаїв – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Неможливо уявити сучасний швидкозмінний світ без інформаційних технологій, і, водночас, складно сприймати комп'ютерні програми так само, як і традиційні об'єкти права інтелектуальної власності. Суспільство дуже швидко зробило комп'ютерні програми невід'ємною частиною свого життя у всіх сферах – ані величезна транснаціональна корпорація, ані окрема цивілізована людина вже не здатні відмовитися від їх використання, - але не виробило однозначних та зрозумілих підходів до визначення їх місця у правовій системі і прийнятних для всіх зацікавлених осіб правил для їх охорони та захисту від злочинних посягань.

В межах цієї роботи комп'ютерна програма розглядається як особливий результат інтелектуальної творчої праці людини, який не зважаючи на коротку історію свого існування як майна, породив надзвичайно багато дискусій щодо регулювання відносин, які з ним пов'язані.

Питання, що пов'язані із комп'ютерними програмами, є надзвичайно актуальними і в Україні. Загальновідомий високий професійний рівень вітчизняних програмістів і, водночас, абсолютно несумлінне ставлення до результатів їх праці у суспільстві. Зважаючи на те, що більшість населення не уявляє процесу створення і функціонування комп'ютерних програм (а отже їх цінність, собівартість), сприймаючи їх як щось саме по собі зрозуміле і одночасно абстрактне та ефемерне, у суспільстві наразі не склалося стійке ставлення до комп'ютерних програм як до майна як ми його собі уявляємо. Отже, порушення чужих прав на комп'ютерні програми не сприймається як щось ганебне і варте осуду, а застосування суворої юридичної відповідальності за такі дії не знаходить підтримки населення.

Цивільний обіг комп'ютерних програм також ускладнений суперечливістю і часто незрозумілістю спеціальної термінології, відсутністю розуміння того, як, наприклад, правильно визначити предмет та об'єкт договору щодо відчуження

прав на комп'ютерні програми, як прослідкувати за дотриманням умов угод, що являє собою екземпляр, примірник, носій комп'ютерної програми, тощо.

Саме зважаючи на особливе місце комп'ютерних програм у економічному розвитку всіх країн світу та у приватному житті окремих осіб, потребу в адекватному вимогам часу регулюванні пов'язаних з ними відносин обумовлений вибір теми дипломної роботи і її актуальність.

Ступінь наукової розробки. Теоретичні положення щодо правової охорони програмного забезпечення досліджувались багатьма науковцями, а саме у роботах: С. А. Петренка, С. А. Дзіса, І. І. Ващинця, В. С. Дмитришина, І. А. Носова, О. М. Пастухова, В. М. Антонова та ін

Мета і завдання дослідження. Метою цієї магістерської роботи є дослідження правовідносин, які пов'язані із комп'ютерними програмами як об'єктами цивільних прав, на основі глибокого аналізу чинного законодавства України, судової практики, що склалася останніми роками у сфері інтелектуальної власності, міжнародних актів, зобов'язання виконувати які взяла на себе Україна, та сучасної юридичної думки, що знаходить свій вияв у різноманітних наукових та публіцистичних працях; виявлення прогалин і суперечностей у нормативному регулюванні таких відносин та дотичній судовій практиці, а також окреслення шляхів удосконалення правового регулювання відносин, що стосуються прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми.

Для досягнення поставленої мети в роботі зроблено спробу вирішити наступні завдання:

- визначити місце комп'ютерних програм серед інших об'єктів права інтелектуальної власності та майна;
- узагальнити змістовне наповнення прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми;
- виокремити суб'єктів, які можуть бути носіями прав та обов'язків, пов'язаних із комп'ютерними програмами;
- визначити правові підстави набуття прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми та умови їх легального використання;

- означити основні проблеми, пов'язані з реалізацією правовласниками своїх прав на комп'ютерні програми;
- з'ясувати те, які дії чине законодавство України визначає як порушення прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми;
- дослідити підстави притягнення осіб до юридичної відповідальності за порушення прав на комп'ютерні програми та окреслити процесуальний порядок розгляду уповноваженими органами відповідних справ;
- сформулювати перелік проблемних питань та означити шляхи їх вирішення.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження обрано суспільні відносини, що складаються у процесі введення комп'ютерних програм у цивільний обіг та їх функціонування як об'єктів цивільних прав та обов'язків.

Предметом цієї роботи є правове регулювання питань, які виникають в процесі набуття, реалізації, передачі та припинення прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми, а також їх охорони і захисту.

Методи дослідження. Методи дослідження, використані при написанні цієї роботи:

Системний метод дозволяє розглянути комп'ютерну програму як певну систему, що має множину взаємопов'язаних елементів, компонентів, підсистем, визначені функції, цілі, склад і структуру. Права та обов'язки на комп'ютерну програму, так само як і інститут юридичної відповідальності також мають системний характер.

Порівняльно-правовий метод дає змогу зіставити підходи щодо правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, для визначення місця комп'ютерних програм серед інших об'єктів цивільного обороту.

Емпіричним методом дослідження є аналіз власного досвіду автора, отриманого під час використання різних комп'ютерних програм, шляхом спостереження за суспільними відносинами, які складаються відносно таких об'єктів, і застосований при оцінці тих чи інших явищ, пов'язаних з правами інтелектуальної власності на комп'ютерні програми.

Термінологічний метод застосовується під час співставленні термінів і позначуваних ними понять, уточненні змісту та обсягу понять, встановлення їх взаємозв'язку і субординації, місця в понятійному апараті доктрини, на базі якої базується дослідження.

Методи формальної логіки є найбільш застосовними при дослідженні правових явищ, оскільки сам процес вибору необхідної в певній ситуації правової норми та механізму поведінки – це виключно логічний акт. Більш того, матеріальні інтереси суб'єктів правовідносин, конкретні обставини правопорушень, судових справ на етапі їх узагальненого розгляду в рамках наукової роботи також в значній мірі знецінюються, і таким чином автор працює з формальною узагальненою структурою правовідношення.

Для тлумачення норм чинного законодавства України, міжнародних актів та судової практики застосовано логіко-семантичний, формально-юридичний, системний, функціональний методи.

Таким чином, вибір теми кваліфікаційної магістерської роботи обумовлений необхідністю дослідити правове регулювання набуття, реалізації, передачі та припинення прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми, а також їх охорони і захисту, та реальне застосування аналізованих норм на практиці, в сучасному українському суспільстві.

Структура і обсяг магістерської роботи обумовлені метою і завданнями дослідження. Робота складається з вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи становить 120 сторінок, з яких основного тексту 97 сторінок. Список використаних джерел складається з 80 найменувань на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми магістерської роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи.

Розділ 1 «Комп'ютерна програма як об'єкт цивільних прав і обов'язків» визначає загальні характеристики правовідносин із встановлення правової охорони на комп'ютерну програму в правовому полі України. Розділ складається з трьох підрозділів.

Детально проаналізовано доктринальні та законодавчі визначення комп'ютерної програми з точки зору повноти і доцільності включення до базового визначення низки юридико-технічних ознак. Запропоновано авторське визначення комп'ютерної програми як об'єкта правової охорони, та пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства в даному напрямку.

У другому підрозділі детально проаналізовано коло суб'єктів прав інтелектуальної власності на комп'ютерну програму, зокрема, особливістю відповідних відносин названо те, що права на використання комп'ютерних програм, створених на за договором про створення на замовлення і використання твору, одразу виникають у замовника, оскільки передаються ще на стадії укладення договору до фактичного створення відповідного об'єкта.

Наведено детальний перелік прав розробника/власника комп'ютерної програми, та визначено ті з них, що порушуються найчастіше, здійснено їх класифікацію.

Розділ 2 «Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на комп'ютерну програму» складається з двох підрозділів і присвячений більш детальному вивченню розпорядження майновими правами за ліцензійним або трудовим договором та використання комп'ютерної програми.

Визначено підстави легального виключного та невиключного використання комп'ютерних програм кінцевим споживачем.

На підставі аналізу чинної нормативно-правової бази обґрунтовано необхідність уточнення базових позицій Цивільного кодексу України шляхом розробки комплексного нормативного акту, що створив би одноманітне правове поле для розвитку відносин із охорони і використання комп'ютерних програм. Детальний аналіз індивідуально-правозастосовчої судової практики і судових узагальнень демонструє нечіткість розуміння суддями правової природи

комп'ютерної програми і необхідність конкретизації її поняття у законі. Детально проаналізовані повноваження правомірного володільця з приводу зміни та виготовлення копій комп'ютерної програми, що не є порушеннями авторських прав на програму.

Розділ 3 «Захист прав інтелектуальної власності на комп'ютерну програму» складається із трьох підрозділів. У першому підрозділі досліджено види і форми порушень авторських прав на комп'ютерну програму.

Серед позивачів, що можуть вимагати захисту, названі автори, їх спадкоємці, особи, у яких права виникли легально на підставі договору чи закону. Відповідачем слід визнавати особу або осіб, чиїми діями були порушені права правовласника. Особливістю розгляду таких спорів є необхідність призначення судової експертизи.

Цивільно-правовий захист права на комп'ютерну програму має свої процесуальні особливості, і може здійснюватися цивільними або господарськими судами, залежно від суб'єктного складу порушеного правовідношення. Окремо досліджені повноваження митних служб щодо призупинення митного оформлення товарів, що порушують права інтелектуальної власності на комп'ютерну програму.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі отримали наукову розробку проблеми регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям, реалізацією, відчуженням, охороною та захистом прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми як об'єкти цивільних прав.

1. Важливість і актуальність предмету дослідження обумовлюється винятковою роллю комп'ютерних програм в сучасному світі. Інтерес до комп'ютерних програм з боку суспільства стабільно високий, і, так само як і інтерес до інтелектуальної власності, має тенденцію до зростання, що сприяє пошукам оптимального правового регулювання відносин у цих сферах.

2. У світовій практиці комп'ютерні програми і алгоритми є непатентоспроможні. Однак при їх комбінації, наприклад, з промисловим способом або машиною, ця комбінація може бути визнана патентоспроможним. Проте, основним механізмом, що використовується для охорони комп'ютерної програми, є механізм охорони авторських прав, а сама комп'ютерна програма розглядається як твір.

3. З аналізу технічної суті комп'ютерних програм вбачається, що нормативне визначення поняття «комп'ютерної програми», яке наведене у Законі України «Про авторське право і суміжні права є недосконалим. Воно ускладнює процес набуття правової охорони комплексними об'єктами, часто іменованими «програмними рішеннями», веб-сайтами, а також комп'ютерними програмами, в складі яких, крім набору інструкцій, є інші об'єкти права інтелектуальної власності.

4. Комп'ютерні програми прирівняні до літературних творів і повинні відповідати вимогам, що пред'являються до останніх: об'єктивна форма вираження і творчий характер створення (оригінальність). 5. Комп'ютерна програма підлягає охороні, якщо вона є оригінальною в тому сенсі, що є результатом власної інтелектуальної діяльності її автора.

5. Правова охорона, яку надає комп'ютерним програмам авторське право, є не дуже ефективною. Особливості цього об'єкту права інтелектуальної власності, а саме простота вироблення та знищення примірників комп'ютерних програм, можливість їх передачі будь-куди за допомогою мережі Інтернет, часте запозичення окремих елементів певних програм для створення інших, неможливість тотального контролю за їх використанням, призводить до того, що охороняти від незаконного використання вихідний або об'єктний код фізично дуже важко, а ідеї та принципи її побудови – неможливо через пряму заборону спеціального законодавства.

6. Комп'ютерні програми прирівняні до літературних творів і повинні відповідати вимогам, що пред'являються до останніх: об'єктивна форма вираження і творчий характер створення (оригінальність). Комп'ютерна програма підлягає охороні, якщо вона є оригінальною в тому сенсі, що є результатом власної інтелектуальної діяльності її автора.

7. Не зважаючи на законодавче закріплення виникнення авторських прав внаслідок самого факту створення комп'ютерних програм, для введення їх у цивільний обіг, зокрема для ідентифікації та відокремлення від подібних об'єктів, здійснення передачі прав, потрібним є здійснення певних формальностей, зокрема, укладення договорів щодо розпоряджання правами інтелектуальної власності у письмовій формі. Недостатня урегульованість чинним законодавством України механізмів вчинення правочинів з використанням електронних засобів зв'язку, та відсутність визнання електронних правочинів ставить під сумнів практику прийняття ліцензійних умов використання комп'ютерної програми у вигляді підтвердження згоди шляхом «проставляння галочки» на певному веб-сайті.

8. Відсутність у суспільстві негативного ставлення до порушення авторських прав на комп'ютерні програми, а також відсутність у суддів спеціальних знань у сфері права інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій часто має наслідком формальний підхід до розгляду відповідних справ та винесення судових рішень, які не відповідають вимогам законності та обґрунтованості та є неграмотними з технічної точки зору.

9. Бракує змістовних узагальнень судової практики, єдиних методичних підходів, якими могли б керуватися судові експерти при наданні висновків, а отже має місце непередбачуваність судових рішень, що знижує привабливість судового розгляду як способу захисту порушених прав для суб'єктів авторського права на комп'ютерну програму.

10. В цілому можна зазначити, що стрімкий розвиток інформаційних технологій вимагає від юристів швидкої реакції на появу нових об'єктів права інтелектуальної власності та на зміни в структурі правовідносин для того, щоб забезпечити адекватне вимогам часу і очікуванням суспільства їх правове регулювання. В іншому випадку обіг комп'ютерних програм стане неконтрольованим, а зацікавленість у розробці якісно нового продукту мінімальною, що матиме негативні наслідки для держави, суспільства та окремих осіб.

11. Необхідним і актуальним вбачається розробка комплексного нормативно-правового акту на рівні Закону України – «Про охорону прав на

комп'ютерні програми і бази даних», що передбачив би для охорони комп'ютерних програм спеціальний механізм охорони по типу авторських прав, але з урахуванням усіх особливостей комп'ютерної програми як об'єкта права інтелектуальної власності. Існує потреба запровадження принципів охорони змісту комп'ютерної програм, а не лише форми, як у авторському праві. Це дозволить не тільки запобігти численним порушенням з боку третіх осіб щодо незаконного використання комп'ютерних програм, але також забезпечити законні права та інтереси їх розробників.

12. Закон повинен містити: більш повне, ємне та відповідне технічним особливостям визначення поняття «комп'ютерна програма» та особливості її використання відповідно до вимог часу; та передбачати можливість укладення правочинів щодо комп'ютерних програм в електронній формі, з використанням мережі Інтернет, та у спосіб, який би не буде обтяжливим для всіх зацікавлених осіб. Крім базового поняття «комп'ютерна програма», закон повинен визначати такі поняття, як «форма вираження комп'ютерної програми», способів, якими може бути використана комп'ютерна програма, різниці між використанням комп'ютерної програми та її примірника, особливостей реєстрації авторських прав на комп'ютерні програми автором та роботодавцем.

13. На рівні Пленуму Верховного Суду бажано прийняти постанову, у якій роз'яснити нижчестоящим судам особливості комп'ютерної програми як об'єкта цивільних прав та надати рекомендації щодо провадження у справах, пов'язаних із порушенням авторських прав на комп'ютерні програми.

АНОТАЦІЇ

Георгієв О.О. Правова охорона комп'ютерних програм. Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 081 «Право». Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

Магістерську роботу присвячено дослідженню комп'ютерної програми як особливого об'єкта правової охорони в системі об'єктів права інтелектуальної власності. Досліджене поняття та правова природа комп'ютерної програми,

розкрито порядок набуття правової охорони комп'ютерної програми як об'єкта авторського права, визначено коло потенційних суб'єктів та структуру і обсяг їх прав на комп'ютерну програму. Виокремлені особливості правової охорони комп'ютерних програм нормами авторського права та можливості охорони окремих елементів комп'ютерних програм нормами патентного права. Окремо досліджені правові засади реалізації і захисту прав на комп'ютерну програму, запропоновано заходи щодо вдосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: комп'ютерна програма, інтелектуальна власність, авторське право, програмне забезпечення, правова охорона.

Georgiiev O.O. Legal protection of a computer program. Papers on obtaining an educational degree «Master» in specialty 081 «Law» - Petro Mohyla Black Sea National University, Nikolaev, 2019.

Master's thesis is devoted to the study of computer program as a special object of legal protection in the system of intellectual property rights. The concept and legal nature of the computer program are investigated and the order of obtaining the legal protection of the computer program is revealed as an object of copyright. The range of potential subjects, structure and scope of their rights to the computer program are correctly defined. The peculiarities of the legal protection of computer programs by the norms of copyright and the possibility of protecting individual elements of computer software are singled out by the norms of patent law. Legal principles of realization and protection of rights to the computer program are researched separately in this work, steps for improving the current legislation are proposed.

Key words: computer program, intellectual property, copyright, software, legal protection.